

26.68x16.27	1	15	עמוד	7 לילות	24/02/2023	85118148-6
יעקב שבתאי חיים - מאת עידו בסו - 25910						

זכרון דברים

הביוגרפיה שכתב עידו בסוק על יעקב שבתאי מעלה כי נראה שאין שורש נשמתי אחד בין המחבר למושא, וחבל שכך. ובכל זאת הספר הזה ראוי לשבח ומהנה לקריאה

יעקב שבתאי – חיים // עידו בסוק | מאגנס | 397 עמ'

יש שדורשים את ריבוי סגנונות הכתיבה של סופר לשבח. אני נוטה לחפש אצל סופרים דווקא את התווים החוזרים, את התשתית הבסיסית, את האופי העיקש. ורסטיליות חשובה בעיניי כהיעדר אישיות, ומפגש עם אישיות מובחנת ומעניינת ("המחבר המובלע") היא אחת ההנאות הבסיסיות של הספרות. ומה בדבר ביוגרפים? עד כמה עליהם

להיות בעלי אישיות ייחודית, שמתבטאת, בין היתר, בבחירת מושא הביוגרפיה שלהם? זו הביוגרפיה השלישית של המחבר, ר"ד עידו בסוק. קדמו לה ביוגרפיות על טשרניחובסקי ועל יהודה עמיחי. ורסטיליות ודאי יש כאן, כי רב המ פריד על המשותף, כמדומה, בין שלושת היוצרים האלה. אך האם אין הרב-גוניות מעירה על כך שלא בהכרח ישנו קשר נשמות מיוחד בין הביוגרף למור שא הביוגרפיה? ודאי, כפי שהרבר רווח בתרבויות ספרותיות עשירות משלנו, יש מקום של כבוד למ-חבר הביוגרפיות המקצוען, שהיום הוא כותב על ראובן ומחר על שמעון. אבל נראה לי שאין שורש נשמתי אחד לבסוק ולשבתאי, וחבל שכך. ובכל זאת זו ביוגרפיה ראויה, אף ראויה לשבח ומהנה לקריאה. ובכלל משמח שב-תרבות שכחנית כשלנו לא אזלו זכרונם. בסוק עובר באופן סדור ומפורט בתחנות חייו של שבתאי: הילדות התל-אביבית,

אריק גלסנר

ההיכרות עם ערנה, השירות הצבאי והקמת המשפחה במרחביה, התחלות הכתיבה, החזרה לתל-אביב, הכתיבה לתיאטרון, היחסים מחוץ לנישואים, העבודה על יצירות המופת 'זכרון דברים' ו'סוף דבר', התקפי הלב, המוות המוקדם. הוא מתחקה אחר יצירותיו הראשונות של שבתאי, מתעכב על התגבשות יצירותיו בסוגות השונות ומעניק להן פרשנות, משרטט את התקבלותן של יצירות שוליות כמרכזיות. ככלל, אם בממאר המצויין של ערנה שבתאי, 'כי היום עובר' (2019), חש הקורא ביתר חריפות את אישיותו של שבתאי, באה הביוגרפיה של

בסוק ונותנת תמונה ביוגרפית מלאה יותר. ולא רק בחסכים המובנים מאליהם בממאר של האישה (קרי במערכת יחסיו של שבתאי עם מאהבתו, דליה גוטמן). תרומה בולטת של הביוגרפיה הזו נוגעת לכתיבה של שבתאי לתיאטרון, שהייתה מטה לחמו. על אף ששבתאי עצמו ראה בכתיבת מחזות סוגה משנית ביחס לסיפורת שלו, הקורא נשכר מהמקום הנרחב שמעניק לה בסוק וזאת על אף שניכר שבסוק פשוט אוהב את הסוגה וגם משום כך מרחיב עליה. יש גם עניין בהתחקות של בסוק אחרי המודלים המ-ציאותיים לדמויות השונות ב'זכרון דברים' וב'סוף דבר'. הרשימות שכתב לעצמו שבתאי במרוצת הכתיבה, ושבסוק מצטט מהן לא מעט, מרתקות. הן ממחישות עד כמה שבתאי היה רציני ביחסו לכתיבה (הן מזכירות קצת את מכתבי פלובר הדנים בכתיבה), וכמו כן עד כמה שורשי הכתיבה עוסקים במודע בסוגיות הגותיות ומופשטות

וכאן שבתאי חורג מהמסורת הפלובריאנית, נושא שאחזור אליו מיד, על אף שחשוב לציין שכתבתו עמלה להבליע את ההגות בתוך חושניות הטקסט, הוא לא אהב טקסטים עם "קצפת", כפי שהתבטא בראיון האחרון המאלף שנתן לאילנה צוקרמן). בניתוח של 'זכרון דברים' מציע בסוק להתמקד ב'דברים': 'שבתאי' ביקש ליצור פרוזה שכולה רב-

הרשימות שכתב לעצמו שבתאי במרוצת הכתיבה, ושבסוק מצטט מהן לא מעט, מרתקות. הן ממחישות עד כמה שבתאי היה רציני ביחסו לכתיבה

רים, משמע שכולה או לפחות עיקרה רצוף מעשים ופעולות". בהקשר הזה הוא מציע לראות בשבתאי ממשיך של הפרוזה המקראית או ממשיך של 'מותו של איוואן איליץ'. בסוק, כביוגרף מודרניסטי נאמן, מרגיש שהוא מדבר על השפעה צורנית, לא חלילה תוכנית: "כוונתי דווקא לא לצד התוכני, שבש-לו מזכירים קרבה אפשרית בין שבתאי, בפרט סוף דבר שלו, לסיפורו של טולסטוי, אלא לסגנון הכתיבה". לטעמי, החשש הזה, מלהיתפס כפלבאי מבחינה אינטלק-טואלית בעצם העיסוק ב"תוכן", גורם לעיוורון באשר לשושלת הנכונה שבה יש למקם את שב-תאי. שבתאי אכן קשור למסורת הרוסית הגדולה של טול-סטוי ודוסטויבסקי, שלה קם נצר

מופתי בספרות העברית של תחילת המאה, בייצירותיהם של ברנר וגנסין. המסורת הזו עוסקת בישירות, ללא עקיפין ובושה, בסוגיות הקיומיות הדוחקות ביותר ("בגיל ארבעים ושתיים, קצת אחרי סוכות, תקף את מאיר פחד המוות"), והיא לא אחר-ששת מעירוב של "פילוסופיה" בספרות, כפי שחור-ששת מעירוב כזה המסורת המערבית (על הברל זה בין הספרות הרוסית למערבית ביחס לעירוב הגות בספרות עמרו, בין היתר, ישעיהו ברלין וג'ורג' סטיינר). בסוק, למשל, רוחה את ההצעה לראות בשבתאי ממשיך של ברנר. אבל העיסוק הרוחק של שני היוצרים ברגשי נחיתות ארוטיים וביחס בינם לסוגיות מטפיזיות ודתיות זועק לשמיים. ואת המ-שיכה העמוקה לגאולה שקיימת ביצירת שבתאי ניתן בהחלט לראות כמורשת יהודית-ציונית.

